

II. МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

А. С. ГУСЕВ, аспірант

СУТНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ ТА ЇХ РОЛЬ У СВІТОВІЙ ЕКОНОМІЦІ

У світовій економічній літературі немає однозначного визначення ТНК, проте, є ряд критеріїв, що дають можливість віднести ту або іншу фірму до транснаціональних корпорацій.

Зокрема, деякі іноземні (Вернон, Даннинг, Ругман) і українські економісти (Д. Г. Лук'яненко, В. А. Білошاپко) виділяють такі *ознаки* транснаціональних корпорацій:

1) фірма реалізує вироблену продукцію більш ніж в одній країні;
2) її підприємства і філії розташовані не менш ніж у двох країнах;

3) її власники є резидентами різноманітних країн;

4) керівництво фірми розглядає весь світ як сферу своїх потенційних ділових інтересів.

Отже, під *транснаціональними корпораціями* звичайно розуміються міжнародні фірми, що мають свої підрозділи не менш ніж у двох країнах і керують цими підрозділами на підставі механізму прийняття рішень, що дає змогу проводити узгоджену політику і загальну стратегію, розподіляючи ресурси, технології і відповідальність з метою одержання прибутку.

Реально функціонуючим фірмам достатньо відповідати будь-якій з перерахованих ознак, щоб потрапити до категорії транснаціональних корпорацій. Багато великих компаній мають всі ознаки одночасно.

Причиною створення транснаціональних корпорацій є їх безперечні переваги.

Ці переваги очевидні, тому їх можна розглядати як чинники, завдяки яким транснаціональні корпорації забезпечують собі такий активний розвиток:

— *можливості підвищення ефективності і посилення конкурентоздатності*, що є загальним для всіх великих промислових фірм, які інтегрують у свою структуру постачальницькі, виробничі, науково-дослідні, розподільні і збутові підприємства;

— *недосконалість ринкового механізму реалізації власності на технології, виробничий досвід та інші так звані «невідчутні*

активи», у першу чергу управлінський та маркетинговий досвід, що змушує фірму намагатися зберігати контроль над використанням своїх невлених активів.

— додаткові можливості підвищення ефективності і посилення своєї конкурентоздатності шляхом доступу до ресурсів іноземних держав (використання дешевшої або кваліфікованішої робочої сили, сировинних ресурсів, науково-дослідного потенціалу, виробничих можливостей і фінансових ресурсів країни, що приймає);

— близькість до споживачів продукції іноземної філії фірми і можливість одержання інформації про перспективи ринків і конкурентний потенціал фірм країни, що приймає. Філії транснаціональних корпорацій одержують важливі переваги перед фірмами країни, що приймає, у результаті використання науково-технічного та управлінського потенціалу материнської фірми та її філій;

— можливість використовувати у своїх інтересах особливості державної, зокрема, податкової політики в різних країнах, різницю між курсами валют і т. ін.;

— здатність продовжувати життєвий цикл своїх технологій і продукції, скидаючи їх у міру старіння в закордонні філії і зосереджуючи зусилля і ресурси підрозділів у материнській країні на розробці нових технологій і виробів;

— завдяки прямим інвестиціям фірма одержує можливість подолати різноманітні бар'єри на шляху вступу на ринок тієї або іншої країни через експорт.

Таким чином, фірми, намагаючись збільшити прибуток, розширюють свою міжнародну діяльність створюючи ТНК. Ідучи шляхом досягнення цієї цілі, фірми немовби переносять ринкові відносини з однієї країни в іншу, розглядаючи весь світ як сферу своїх ділових інтересів, збільшуючи економічну взаємозалежність країн та сприяючи перетворенню світу в єдину торгово-індустріальну систему.

Вплив ТНК на світову економіку варто розглядати як на рівні впливу їхніх капіталовкладень на економіку окремої країни, так і на світову економіку в цілому.

ТНК є основними суб'єктами господарської діяльності, що здійснюють прямі іноземні капіталовкладення, в економіку різних держав.

Вплив притоку іноземних інвестицій на економіку країни, що приймає, може мати неоднорідний характер.

Необхідно відзначити головні негативні риси впливу транснаціональних корпорацій на економіку країни, що приймає:

- небезпека перетворення такої країни у місце скидання застарілих та екологічно небезпечних технологій;

- захоплення іноземними фірмами найбільш розвинутих та перспективних сегментів промислового виробництва і науково-дослідних структур країни, що приймає;

- можливість нав'язування компаніям країни безперспективних напрямів у системі поділу праці в межах транснаціональних корпорацій;

- орієнтація транснаціональних корпорацій на поглинання інших підприємств спричиняє зростання нестійкості інвестиційного процесу. Великі інвестиційні проекти, пов'язані з реальними капіталовкладеннями, відрізняються відомою усталеністю — вони не можуть бути розпочаті без тривалої підготовки і раптово завершені без значних збитків. Політика захоплення, навпаки, припускає фінансову мобільність;

- стійке становище транснаціональних корпорацій надає їм можливість прийняття рішучіших заходів у випадку криз — закриття підприємств, скорочення виробництва, що веде до безробіття. Цим пояснюється явище дезінвестицій (масового вилучення капіталу з країни).

Але водночас не можна ігнорувати значний позитивний економічний вплив транснаціональних корпорацій.

Транснаціональні корпорації підривають позиції місцевих монополій та, незважаючи на свої значні розміри, нерідко підвищують рівень конкурентоздатності національних ринків.

ТНК сприяють перенесенню нових технологій, підвищенню кваліфікації робітників, зниженню безробіття, раціональнішому використанню ресурсів сторони, що приймає, і в такий спосіб стимулюють розвиток торгівлі та економічне зростання.

Кажучи про їхній вплив на світову економіку в цілому, насамперед варто підкреслити, що вони є пануючим типом суб'єктів міжнародного бізнесу. За інформацією організації «Друзі Землі» із 100 найбільших економік світу лише 49 є державами, інші — транснаціональні корпорації. Загальні обсяги продажів 200 найбільших корпорацій становлять 7,1 трлн. дол., а ВВП усіх країн світу, крім США, Японії, Німеччини, Франції, Італії, Бразилії, Канади, Китаю і Великобританії — 6,9 трлн. дол.

Крім того, на ТНК припадає 90% міжнародної торгівлі.

Здійснюючи прямі закордонні інвестиції, транснаціональні корпорації переміщують через національні кордони значні виробничі ресурси. Вони контролюють близько 1/3 активів у приватному секторі, їхні обороти становлять приблизно 5,5 трлн. дол. На додаток до цього, наприкінці 1990 р. накопичення міжнародних прямих інвестицій у світі досягли 1.7 трлн. дол. проти 517 млрд. у 1980, 211 млрд. у 1973 і 112 млрд. у 1967 р.

Отже, ТНК є пануючим суб'єктом міжнародного бізнесу, який відіграє вирішальну роль у розвитку світового господарства, сприяючи перетворенню всього світу в єдину систему світового господарства.

Також ТНК сприяють розвитку конкуренції, але в умовах неконкурентоздатності більшості українських підприємств та великої потреби вітчизняної економіки в додаткових інвестиціях, автор пропонує створити при Кабінеті Міністрів України спеціальний дослідницький орган, головними завданнями діяльності якого б стали:

— всебічне дослідження різноманітних аспектів діяльності ТНК в Україні;

— визначення груп товарів, що імпортуються переважно багатонаціональними корпораціями та економічне обґрунтування запровадження нових тарифних та нетарифних обмежень для захисту внутрішнього ринку;

— участь у розробці заходів із залучення іноземних інвестицій в Україну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долгов С.И. Глобализация экономики: новое слово или новое явление? — М.: Экономика, 1998. — 215 с.
2. Рогач В.И. Транснациональные корпорации и экономический рост. — К.: Либідь, 1997. — 173 с.
3. Dunning J.H. The multinational enterprise. — L.:Routledge, 1971. —360 р.
4. Rugman P. The theory of multinational enterprise. — L. N.Y.: MTT Press. — 300 p.